

Reactie

Jaco van den Brink¹

Artikel 23 Grondwet is in tijden van maatschappelijke tegenstellingen relevanter dan ooit. Juist dan immers moeten we ervoor waken om als staat het onderwijsbeleid in te zetten om 'ongewenste opvattingen' de kop in te drukken.

Graag reageer ik daarom op het artikel van hoogleraar Tom Barkhuysen in *NJB* 2019/16 met de titel: 'Artikel 23 Grondwet: struikelblok voor democratisch, rechtsstatelijk en inclusief onderwijs?' Mijn reactie heeft overigens het karakter van een *concurring opinion*: met Barkhuysen concludeer ik dat artikel 23 Gw kan blijven.

Barkhuysen stelt de vraag of de onderwijsvrijheid een struikelblok is geworden, kort samengevat omdat hij misbruik daarvan signaleert in de vorm van 'gevaarlijk gedachtegoed' op scholen. De remedie zou moeten zijn dat er meer mogelijkheden zijn voor overheidssturing op de inhoud van het onderwijs (waarbij hij niet doelt op kwaliteit, maar op de moreel getinte inhoud van kennis en vorming). Zijn uitgangspunt is 'dat democratisch, rechtsstatelijk en inclusief onderwijs cruciaal is om onze vrije samenleving te behouden en de rechten van kinderen te waarborgen'.

Dit standpunt vraagt om nadere bezinning. Immers, juridische overheidssturing op die inhoud van het onderwijs draagt in de kiem alle kenmerken van ideologische repres-

sie. Het is op zijn minst paradoxaal om, voor het behoud van onze 'vrije samenleving', moreel-inhoudelijke sturing op te leggen aan onderwijsinstellingen – vanuit diezelfde samenleving opgericht.

Een dergelijke paradox is wellicht nog verdedigbaar wanneer binnen een instelling blijkt van *ondermijning* van de 'vrije samenleving' door het vergoelijken van geweld of andere antidemocratische middelen (vergelijk: Bastiaan Rijkema, *Weerbare democratie. De grenzen van democratische tolerantie* (diss.), 2015). Die paradox is echter onverdedigbaar wanneer het gaat om morele opvattingen (ook als die raken aan fundamentele rechten) waarover de meeste Nederlanders hun wenkbrauwen fronsen, maar die de vreedzame democratische rechtsstaat niet ondermijnen. Wanneer die opvattingen met juridische middelen uit onderwijsinstellingen zouden worden geweerd, raken we immers ver vandaan bij de 'democratische, inclusieve rechtsstaat'.

Barkhuysen benoemt twee concrete verschijnselen die hem zorgen baren. Allereerst het Cornelius Haga Lyceum. Of daar sprake was van ondermijning kan ik niet zeggen, de AIVD heeft de details van haar informatie niet publiek kenbaar gemaakt. Als dat het geval is, kan dat inderdaad een reden zijn om het bestuurlijk instrumentarium specifiek met dit doel (tegengaan van ondermijning) tegen het licht te houden. Daarnaast wijst Barkhuysen op

christelijke scholen waarvandaan sympathie was betuigd met de Nashville-verklaring. Dat is echter evident geen signaal van ondermijning: die verklaring bevat persoonlijk-ethische opvattingen, vergezeld van de mededeling dat iedereen als mens in de kerken welkom is en blijft. Geen oproep tot antidemocratische middelen, zelfs niet tot buitensluiting van mensen. Dit verschijnsel kan dan ook geen aanleiding zijn voor overheidssturing op de inhoud van het onderwijs.

Barkhuysen pleit ervoor om de onderwijsvrijheid meer in te kaderen vanuit andere waarden, 'zoals non-discriminatie'. Daarbij gaat hij er echter aan voorbij dat die inkadering van het extern optreden van instellingen reeds voldoende gebeurt in de Algemene wet gelijke behandeling. De levensbeschouwelijke c.q. morele inhoud echter van het gedachtegoed onttrekt zich in een democratische rechtsstaat principieel aan de overheidsbevoegdheden.

Het onderwijsbeleid is geen instrument om sociale cohesie af te dwingen. Het gaat bij het onderwijs om de kinderen, die niet aan de staat toebehoren – dat is de les van de negentiende eeuw.² De kracht van de Nederlandse inclusieve rechtsstaat is dat maatschappelijke instellingen (ook voor onderwijs) geen verlengstuk hoeven te zijn van de staat, maar vanuit de samenleving ontstaan. Een intrinsieke morele betrokkenheid op de samenleving is daardoor meer gewaarborgd dan door overheidsmaatregelen. •

Auteur

1. Mr. drs. J. van den Brink is advocaat bij BVD Advocaten te Hardinxveld-Giessendam.

Noten

2. Zie bijvoorbeeld I. de Haan, 'Een gevelde Goliath? Liberale onderwijspolitiek 1848-1920', in: Van der Ploeg e.a. (red.), *De vrijheid van onderwijs*, Utrecht, 2000.

De levensbeschouwelijke c.q. morele inhoud van het gedachtegoed onttrekt zich in een democratische rechtsstaat principieel aan de overheidsbevoegdheden